

“Calle de Coll”

Tenia 8 habitants, 2 cases habitades, 1 casa buida i 2 accessoris.

Oficis: 2 picapedrers i 1 empleat.

RELACIÓ DE PERSONES PER EDATS		
EDATS		INDIVIDUS
0	14	2
15	30	4
51	65	2

Aquest carrer d'antic es coneixia com “carreró d'en Coll”.

El total d'habitants del 2n quarter de la ciutat d'Inca, anomenat de Sant Domingo, és de 1.394 (any 1900).

Bibliografia

- Diversos autors. *XI Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2011.
- Diversos autors. *V Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005.
- *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, vols. 7 i 18.
- PIERAS SALOM. G. *Inca: 1872*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1995.

Arxiu Històric Municipal d'Inca; AHMI govern V. 3. 1. estadística 857 prov.

Agraïments

Gabriel Pieras Salom, Antònia Mercadal Janer, Francisca Prats Ferrer, Francisca Cortés Piña, germans Cortès Forteza i germans Melià.

La política a Inca en el franquisme

Introducció

El 19 de juliol de 1936 començava una etapa a l'Estat espanyol de repressió, de sang, de por i de misèria.

Els falangistes manats per Canuto Boloqui i els militars de la caserna General Luque ocuparen els llocs estratègics i s'apoderaren d'Inca. Foren detinguts els líders obrers i obligaren el darrer batle republicà Pere Capó a dimitir i a lliurar la vara. Fou designat interinament batle el comandant militar Andreu Cifre. El 21 fou designat pel governador com a batle Joan Erasmo.

A partir d'aquest moment l'elecció de batles serà per part dels governants i quedarà eliminada l'elecció dels batles i regidors per part de la població.

Anaren sortint ordres restrictives: a poc a poc foren detinguts tots els republicans, socialistes i anarquistes, alguns d'ells serien assassinats; també n'aparegueren en l'àmbit de l'ensenyança, la llengua catalana, l'obligatorietat d'alçar el braç per saludar la bandera d'Espanya o les autoritats feixistes, el cant del “Cara al sol”. La producció i el personal de la majoria de les fàbriques van ésser militaritzats i produïen sobretot roba, botes i articles per a la tropa franquista. Començava una època de por i de fam.

Hem de dir que des del 1936 fins al 1945 fou l'etapa en què la repressió va ser més dura. Fou quan es produïren els assassinats, les execucions, els consells de guerra i els empresonaments. La manca de llibertat era total. El 1945 amb la derrota de l'Eix a la II Guerra Mundial Franco, davant la pressió dels vencedors, es va veure en la necessitat de dur un repressió més suau. I va ser quan una gran part de presos polítics quedaren en llibertat vigilada. La Falange anà perdent poder davant el nacionalcatolicisme.

Façana de l'Ajuntament durant el franquisme

Plaça d'Espanya en un dia de mercat

Una de les primeres accions dels primers ajuntaments franquistes fou la de canviar els rètols. A partir d'aquell moment tot estarà escrit en castellà, desapareixeran els noms republicans i seran substituïts pels dels vencedors.¹

La situació del poble de cada vegada es féu més greu. La tristesa, la fam, les malalties, obligaren les autoritats a posar les cartilles de racionament, quatre menjadors econòmics... Les coes eren el pa de cada dia, l'acumulació d'aliments per a uns quants es feia evident. I prest començà l'estraperlo. Simó Gual, recordant la primera etapa de la postguerra, diu:

“Mientras, en la población, se iban sorteando aquellos difíciles años que se producen al final de toda guerra, años de cartilla de racionamiento, de colas, del gasógeno, del estraperlo y otras artes, así como al constante temor de verse implicada España en la guerra mundial.”

En aquesta comunicació just apareixen els noms dels batles i alguns regidors.²

Relació dels batles franquistes

Andreu Cifre Munar

Va néixer a Pollença el 1878 i morí a Inca el 1940. Ingressà a l'Acadèmia Militar el 1896. El 1936, amb el grau de comandant, fou nomenat cap del batalló i comandant militar de la plaça. El 1932 ascendí a tinent coronel. Va ésser batle accidental d'Inca tot d'una en esclatar la Guerra Civil, del 19 de juliol fins al 21 de juliol de 1936.

Comandà una columna al front de Manacor que operava a la zona de Son Carrió i Son Manxó contra les tropes

republicanes manades pel capità Bayo. Home de gran preparació i de tendències moderades fou rellevat del comandament de la plaça militar d'Inca per Lluís Garcia Ruiz per manca d'energia contra l'enemic. Mangué un fort enfrontament amb el feixista radical Canuto Boloqui, aleshores cap de Falange d'Inca. El 1938 es retirà de l'exèrcit.

Joan Erasmo Truyol

Fou el primer batle del Movimiento. Era tinent de la Guàrdia Civil. Abans havia participat en la fundació de la Falange d'Inca.

El 20 de juliol Joan Erasmo Truyol, antic guàrdia civil i falangista, fou nomenat batle d'Inca; l'acompanyaren els regidors Abdón Beltran Alzina, Bernat Caldentey, Gabriel Bisellach Martorell, Magí Reus Mayol i Bernat Ferrer Batle.

Al llarg del seu curt mandat només es va dedicar a fer discursos nacionalistes espanyols a favor “del Movimiento salvador de España” i signar certificats condemnatoris en contra de personatges republicans inquers.

Els batles i regidors serien nomenats pel governador civil i el cap provincial del Movimiento. Havien d'ésser d'estricta confiança del règim. Eren el “jefe local del Movimiento”.

Llorenç Fluxà Figuerola

Era el fill major de mestre Antoni Fluxà. Va néixer el 1906. Continuà amb la indústria del calçat que havia iniciat el seu pare. Durant molt de temps estigué afiliat a la Unió Republicana. Donà a conèixer la nova marca de sabates Lotusse. El 1960 comprà Viajes Iberia.

Substituí Erasmo a l'alcaldia; el 20 d'agost de 1936 fou designat nou batle.

Presidí com Erasmo moltes manifestacions franquistes, com el dia 1 d'abril, amb el coronel Cifre, comandant militar d'Inca. Segons Simó Gual, al llarg dels últims mesos dels 1938 es varen dur a terme 7 actes multitudinaris. Al camp des Cós es varen concentrar les Organizaciones Juveniles de la FET, constituïdes en Banderas y Centurias. Duien el nom per part de Banderas el de Santa Maria la Major, i per part de les Tres Centurias, Hermanos Esquivias, Comandante Gil y Juan Seguí, respectivament. Les *madrinas* foren Luisa Daviu, María José Esquivias, Margarita Gil i Magdalena Salas. Banderas y Centurias eren comandades per Jordi

Genestar Serra. Després de la missa presidida per Sebastià Garau, pronunciaren unes paraules el cap de les Organizaciones Juveniles locals Miguel Daviu, el batle Llorenç Fluxà i el cap provincial de la FET Canuto Boloqui.

La Banda d'Infanteria de Palma oferí un concert a Inca. El cronista de l'acte deia:

¹ Per consultar els canvis que es produïren, vegeu PIERAS SALOM, Gabriel. “Un segle de toponímia urbana d'Inca”, dins *Inca. Un segle Ciutat*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2000; pàg. 115-131.

² Els noms apareixen en el llibre *Inca, un segle Ciutat*. “El món polític”, de Baltasar Perelló Carrió.

“Cuando se conoció la noticia oficial de la ocupación de Toledo por las tropas nacionalistas de salvación estalló el clamor del pueblo entero ardiente y con sentido patriótico. El teniente coronel Cifre organizó una gran manifestación precedida por la banda de música y las banderas victoriosas que recorrió la ciudad.”

Dia 1 d'abril del 1939 acabà la Guerra Civil. La notícia es va transmetre arreu de l'estat.

El 6 de març de 1939 s'inaugurà el Col·legi de Pureza de María. Hi assistiren el bisbe de Mallorca, les dirigents de l'orde, el rector Rayó, les autoritats provincials i locals, presidides pel batle Llorenç Fluxà, que digué les següents paraules: “Viene a colmar un deseo en llevar una necesidad y a introducir una gran mejora para la Ciudad de Inca dotándola de un ejemplar centro de Educación moral y religiosa para las futuras madres... Saludo a Franco y Arriba España”. El bisbe de Malorca acabà l'acte amb un parlament i beneint les instal·lacions. (*La Almudaina*, 12 de març de 1939.)

El 20 de setembre dimití el batle Llorenç Fluxà.

Antoni Rotger Nadal

Monument als Caiguts

El 6 de novembre de 1939, en vista de la dimissió de Llorenç Fluxà, fou designat batle Antoni Rotger Nadal.

Va néixer a Inca el 1910. Era procurador dels tribunals. Va viure a l'av. del General Luque, i era casat amb Magdalena Capllonch de Pollença. Tingué dos fills. Morí molt jove.

Fou fundador de la Falange d'Inca. Participà juntament amb el seu germà Jaume en les reunions clandestines que organitzava al Mal Pas Antoni Nicolau Montaner i el marquès de Zayas. Fou empresonat a Sant Domingo per esser un dels falangistes acusats d'haver col·locat una bomba a la Casa del Poble de Palma. Participà activament en la rebel·lió militar i en el cop d'estat contra la II República. Voluntari en la columna inquera que va combatre al Front de Manacor a les ordres de Canuto Boloqui.

El batle Antoni Rotger morí el 25 de març del 1943.

Miquel Daviu Cabrer

Militar i falangista. El 1941-42 es féu càrrec de la batlia, com a batle accidental, Miquel Daviu Cabrer. Participà molt activament en les manifestacions feixistes.

Així el 5 de febrer del 1942: “El pueblo de Inca obsequiaba al Regimiento con una bandera española”. El corresponsal del diari *La Almudaina* narrava aquelles exaltacions patriòtiques de la següent manera: “Inca, ciudad industrial, ofreció a los soldados de su Regimiento la enseña de España sufragada por suscripción popular. Desde el donativo industrial, al modesto artesano contribuyen a un obsequio de algo sentido en el alma de todos.”

A la plaça de José Antonio Primo de Rivera, ara de Mallorca, dos batallons, sota el comandament del tinent coronel Víctor Flores Horrach i la companyia de reclutes, feren una parada militar. La padrina de la bandera fou Magdalena Daviu, qui, a la vegada, va rebre la bandera del camarada Daviu. El rector Rayó, Fill Il·lustre d'Inca, va beneir la bandera que alçava el coronel Esquivias. La celebració patriòtica tengué lloc amb la presència del general Alejandro Utrilla, Rodríguez de Miguel –governador civil de les Balears–, Canuto Boloqui –cap de la FET i de les JONS–, i el camarada Daviu –batle d'Inca. Tancà l'acte una desfilada de les forces en columna d'honor davant les esmentades autoritats, que aleshores ja s'havien traslladat a la plaça de la Quartera.

Al Quarter del General Luque s'organitzà una festa. El batle d'Inca, camarada Daviu, pronuncià un discurs en el qual assabentà els assistents de l'acord del consistori d'Inca de nomenar Fill Adoptiu d'Inca el coronel Esquivias. A la fi, el governador civil va cloure l'acte amb breus paraules.

Simó Gual, recordant la primera etapa de la postguerra, diu:

“Mientras, en la población, se iban sorteando aquellos difíciles años que se producen al final de toda guerra, años de cartilla de racionamiento, de colas, del gasógeno, del estraperlo y otras artes, así como al constante temor de verse implicada España en la guerra mundial.”

Bernat Coll Barrios

El 26 de juny del 1943 Bernat Coll Barrios fou designat batle, amb els regidors Miquel Mir Jaume, Antoni Riera Bauçà, Llorenç Fluxà Figuerola i Pere Llobera Rosselló.

Miquel Mir Jaume

Abans d'esser batle del franquisme ho fou els anys 1926-1928, de la Dictadura de Primo de Rivera, i presidí el partit Unión Patriótica.

El 1945 fou designat batle Miquel Mir Jaume, el qual ja havia estat regidor diverses vegades. Durant el seu mandat se celebrà el 30 de juliol, durant les festes dels patrons d'Inca sant Abdón i sant Senén, la inauguració de l'Hospici a la Casa Bressol, residència que encara duu el seu nom.

Es reconstruí el Teatre Principal, projectat per Francesc Casas.

Per malaltia el 29 d'agost dimití el batle Miquel Mir; interinament n'ocupà el càrrec Jordi Bisellach Reus.

Inauguració de les "Cases Barato"

Jorge Bisellach Reus

El 29 d'agost de 1946, exercí interinament el càrrec de batle fins al desembre, en què ocupà la batlia J. Jaume.

Joan Jaume March

Fou el nou batle el 7 de desembre de 1946.

L'any 1947 es projectà urbanitzar el tram entre els Molins i el camí de Mancor. A Crist Rei començava a produir-se un cert creixement. El maig de 1947 el dictador Francisco Franco, el "Caudillo y Salvador de España por la gracia de Dios", visità Inca. Plovia, i la Tercera Companyia li va retre honors. Franco inaugurà els habitatges coneguts com les "Cases Barato". L'acompanyaven les autoritats locals –presidides pel batle Sr. Joan Jaume– i provincials, així com les militars eclesiàstiques i civils de la ciutat. Foren rebuts pels soldats del Quarter General Luque i bandes de música; tot en un dia plujós. El Dr. Hervás, bisbe de Mallorca, va beneir els habitatges, i Franco lliurà els títols de propietat i les claus als beneficiats. Tot d'una va partir de cap a Ciutat.

Els dies abans foren "retinguts" els antics republicans i membres d'esquerra.

L'any 1948 s'aprovà "el Plano General de Reforma Interior" redactat per Jaume Alenyar. Entre altres coses proposava desviar la carretera de Palma a Alcúdia per solucionar el trànsit interior; la carretera de Palma, Alcúdia, Lluç i Sineu; l'ampliació del centre urbà; la plaça d'Espanya; nova plaça del Mercat; prolongació de la Gran Via de Colom fins a Bisbe Llopart i la plaça de Sant Domingo.

El 6 de febrer de 1949 tengueren lloc les primeres eleccions municipals de la democràcia orgànica franquista. Així els regidors sortiren del "tercio familiar, sindical y entidades profesionales", i fou designat batle Joan Jaume March.

L'any 1950 Inca continuà el seu creixement. Prosseguí la urbanització de la Gran Via de Colom.

Arc construït per a la inauguració de les "Cases Barato"

Gabriel Marqués Balle

Fou batle accidental entre els anys 1952 i 1953.

Continuà la labor del batle anterior. Es projectà la construcció d'habitatges protegits i un poliesportiu als solars de Can López.

Gabriel Campins Morey

Fou nomenat batle pel governador civil el 6 de maig de 1953, i continuaren els mateixos regidors. El 1957 es produí una crisi municipal. S'obrí expedient per no assistir als plens als regidors Pere Ferrer Beltrán, Joan Reus Palou, Josep Amengual Ferrer i Josep Juan Garau. Tots ells perderen l'acta de regidor.

Durant els anys 1956 i 1957 es projectaren el Mercat Cobert i la reforma de Coc i Lluç, que es durien a terme durant les batlies d'Alfonso Reina Bono i Antoni Fluxà Figuerola. S'iniciaren les obres de la variant de Palma a Alcúdia.

Es construí el nou escorxador el 1952 a la carretera de Llubí, s'alçà el monument a mestre Antoni Fluxà al carrer del Bisbe Llopart. El 18 de juliol de 1953 s'inaugurà la plaça del General Sanjurjo, avi del Blanquer.

Monument a mestre Toni Fluxà, 30 de juliol de 1952

S'urbanitzà la zona pròxima a la desviació de la carretera de Palma al Port d'Alcúdia, entre l'avda. dels Reis Catòlics i la Gran Via de Colom.

S'enderrocà una casa tan emblemàtica com Can Matzara a la zona de Jaume Armengol, a fi de donar una millor entrada a Inca per General Luque.

L'any 1955 es projectà la reforma del carrer de Joan Seguí, avui del Comerç. El 1957 començaren les obres de l'av. dels Reis Catòlics. El 1958 les obres de la Gran Via continuaren fins a la carretera de Palma. S'inaugurà a la barriada de Crist Rei el nou convent de les monges de la Caritat.

El 1952 s'havia creat la parròquia. Marc Ferragut cedí a l'Ajuntament solars per construir l'Escola d'Aprenentatge Industrial.

Alfonso Reina Bono

El 13 de març de 1959 el governador civil Plácido Álvarez Buylla nomenà com a nou batle d'Inca Alfonso Reina. Per la forma de comunicació del fet, no s'hi presentà el batle cessant.

Fou un període de gran prosperitat econòmica, sobretot de la indústria sabatera, que proporcionà gran quantitat de mà d'obra. Era el moment d'una forta immigració peninsular, en gran part de la zona andalusa i murciana.

Es dugueren a terme nombroses obres públiques per tal d'engrandir Inca. La fesomia de la ciutat canvià en gran

manera. No totes les reformes foren positives. Es féu el nou Mercat Cobert, cosa que significà la desaparició de magnífiques cases com can Vich, can Fuster, el Celler de Can Artigues, ca n'Armengol... Varen desaparèixer els abeuradors i la font. L'antiga plaça dels Pins, amb l'edifici de la Biblioteca, fou derruïda. Es construí la coneguda torre d'Inca vora el nou Mercat.

Sí foren positives, entre d'altres, la reforma de la carretera de Llubí (Reis Catòlics) i la d'Alcúdia (avda. d'Alcúdia), l'obertura del carrer de Jaume Armengol al General Luque...

Es posà la primera pedra del grup escolar Escola de Llevant i el Poliesportiu Can López, i s'autoritza l'Escola d'Aprenentatge Industrial.

Antonio Fluxà Figuerola

Nasqué a Inca el 1913 i hi morí el febrer del 2002. Fou un dels fills de mestre Fluxà (d'Unió Republicana) i germà de Llorenç Fluxà, un dels primers batles franquistes. Muntà la fàbrica de sabates inquera Loryc, que no tengué continuïtat.

De ben jove participà en la fundació de Falange d'Inca i sembla que va pertànyer a l'agrupació folklòrica de l'Art Vell. Fou empresonat a Sant Domingo, acusat d'haver participat, juntament amb altres companys, en la col·locació d'una bomba a la Casa del Poble de Palma i per les seves actuacions contra l'esquerra inquera. També foren empresonats, com hem dit abans, els falangistes inquers Canuto Boloqui, Joan Reus, Gabriel Mateu Mayrata, Bartomeu Enseñat, Jaume Rotger, Rafael de Arcos Olivares, Antoni Rotger... Durant la sublevació militar participà amb els seus companys en la repressió contra els líders i militants dels partits que varen integrar el Front Popular.

El 1961 entrà en política institucional. Fou nomenat regidor de l'Ajuntament d'Inca i el 1969 el governador civil i cap provincial del Movimiento de Balears. Don Plácido Álvarez Buylla el nomenà l'11 d'agost batle d'Inca, càrrec que ocupà fins a les primeres eleccions democràtiques, el 1979.

El 6 de febrer de 1976 tornà a ésser batle Antoni Fluxà, atès que fou l'únic candidat a presentar-se a les eleccions restringides a batle (Decret 3230 75). Fou nomenat pel governador civil Ramiro Pérez Maura.

Entre les reformes de tipus monumentalista cal destacar l'edifici de la plaça d'Espanya, de 8 plantes, amb l'enderrocament d'una casa emblemàtica com era can Monroig i la torre de Crist Rei. L'any 1975 s'esbucaren les illetes dels carrers de Coc i Lluc. Es construí l'Institut d'Ensenyament Mitjà el 1970, l'edifici de la Depuradora, es dugueren a terme les millores del camp d'esports de Can López, entre 1975 i 1978.

S'inaugurà el Col·legi Nacional Mixt de Ponent a la barriada de Crist Rei, es normalitzà el subministrament d'aigües potables i la connexió del pou de Lloseta amb la xarxa d'Inca. Fou un període de creixement urbanístic desmesurat.

Bibliografia

- Arxiu Històric Municipal d'Inca (expedients urbanístics).
- Actes municipals de la Comissió Permanent i plenaris.
- *AV. Inca un segle Ciutat (1900-2000)*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2000.
- GUAL TRUYOL, Simó. *Un siglo de la historia de Inca a través de su guarnición militar (1879-1986)*. Palma: 1986.

Hemeroteca

- Setmanari *Ciudad*.
- Setmanari *Dijous*.
- *La Almudaina*.
- Documentació inèdita d'Antoni Armengol "Memòria del postfranquisme".

Una petjada del passat¹

XII JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

Àngela Beltran Cortès

A Inca tenim moltes restes arqueològiques, entre les quals abunden les prehistòriques. L'any passat vàrem presentar els talaiots, dels quals, encara que coneguts pels entesos, podem dir que la gent del carrer no en sap res, circumstància que fa que es perdi una pàgina interessant de la nostra història. Avui volem presentar una edificació manco coneguda que els talaiots.

Dins la finca de can Vich, al costat de la creu del camí de Llubí, hi ha un jaciment arqueològic. És una edificació de característiques prehistòriques.

Aquest jaciment es troba en un molt bon estat de conservació. És difícil datar-lo perquè és necessari dur a terme unes excavacions per trobar restes que permetin la datació i poder-lo comparar amb altres edificis ja estudiats i datats.

L'edifici està orientat al nord-est. Per la inspecció ocular hem pogut veure que no es tracta d'un talaiot, sinó més aviat d'un habitacle; és de forma ovalada, el seu interior té forma de 8, amb dues habitacions a la planta baixa, i una segona planta amb un portal i una finestra. El llarg interior és de 6,90 m. L'alçada exterior és de 2,7 m i el perímetre exterior, de 28 m. El portal té una alçada d'1,98 m i una amplària d'1,28 m. Just al costat del portal de l'entrada de la primera habitació, que fa 1,2 m d'ample, 1,94 m d'alçada i 3,15 m de llargària, hi ha un pilar de pedres irregulars d'1,65 m d'alt. Pel que fa a la segona habitació, la planta baixa fa de llarg 3,65 m, d'ample 2,23 m i d'alt 1,62 m; la segona planta d'aquesta habitació fa 2 m d'alt, 1,73 m d'ample i 2,65 de llargària; en aquesta planta hi ha una finestra amb les següents mides: 48 cm d'alt, 26 cm d'ample i 80 cm de llargària; i un portal: 140 cm d'alt, 70 cm d'ample i 90 cm de llarg.

¹ He d'agrair les indicacions que m'han facilitat Magdalena Riera, arqueòloga titular de l'Ajuntament de Palma, i Mn. Santiago Cortès.